Η ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ
(Θάρρος 23-01-2010)

Το όνομα της Ρέας Γαλανάκη είναι οικείο ακόμα σε όσους, ίσως, δεν την έχουν διαβάσει. Γεννήθηκε στην Κρήτη, σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στην Αθήνα, τον καιρό της δικτατορίας και είχε έντονη προσωπική και πολιτική ζωή. Η καταγωγή της, οι σπουδές της, οι πολιτικές της επιλογές και τα βιώματά της έχουν καθορίσει τη συγγραφική της πορεία, με την επιλογή των θεμάτων της.

Η Ρέα Γαλανάκη πρωτοπαρουσιάστηκε στα γράμματα ως ποιήτρια, το 1975 με τη συλλογή *«Πλην εύχαρις»* και ακολούθησε το 1979 η συλλογή *«Τα ορυκτά»*. Κάποια από τα ποιήματα της πρώτης συλλογής είχαν δημοσιευτεί το Φεβρουάριο του 1973 στο πρώτο τεύχος της *Συνέχειας*, τολμηρή για την εποχή έκδοση, η οποία κόστισε σε κάποιους συμμετέχοντες ανακρίσεις και φυλακίσεις.

Το 2008 οι εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ κυκλοφόρησαν όλα της τα ποιήματα με το γενικό τίτλο «ΠΟΙΗΜΑΤΑ». Περιέχονται οι εξαντλημένες συλλογές *«Πλην εύχαρις»* και *«Τα ορυκτά»* και η νέα συλλογή *«Οι τρυφερές»*. Καλύπτουν τη χρονική περίοδο 1975-1995, δηλαδή ένα διάστημα εικοσαετίας. Είναι φανερό ότι ο συμπυκνωμένος και αφαιρετικός λόγος της ποίησης προηγείται του περιγραφικού και αναλυτικού λόγου της πεζογραφίας. 1975-1995, μόλις 62 σελίδες με 56 ποιήματα. 1989-2009, 6 μυθιστορήματα, διηγήματα, δοκίμια και εκατοντάδες σελίδες αφήγησης.

Η σχέση ποιητικού και αφηγηματικού – μυθιστορηματικού λόγου στη Γαλανάκη είναι διαλεκτική. Η ποιητική της φλέβα είναι συνεχώς παρούσα στα μυθιστορήματά της. Υπάρχουν φράσεις που μπορείς να απομονώσεις και να απομνημονεύσεις ως στίχους ποιημάτων. Και στα ποιήματά της είναι κρυμμένοι πολλοί από τους πυρήνες των μυθιστορημάτων της και των προβληματισμών της.

Η συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων της έχει στο εξώφυλλο ως προμετωπίδα μια πολύ ωραία φωτογραφία της συγγραφέως, μη αναγνωρίσιμη από όσους δεν τη γνώριζαν τότε, η οποία συνειδητά ή ασυνείδητα μας παραπέμπει στα χρόνια που γράφτηκαν τα ποιήματα, στη δύναμη και στον ενθουσιασμό της νεότητας.

Οι συλλογές καταχωρούνται ιδιόρρυθμα, πρώτη η συλλογή των 15 τελευταίων ποιημάτων *«Οι τρυφερές»*, η οποία καλύπτει την περίοδο 1980-1995 (σχεδόν ένα ποίημα το χρόνο – πολύς μόχθος), δεύτερη η συλλογή *«πλην εύχαρις»*, 1975 και τέλος *«Τα ορυκτά»*, 1979.

Στις δύο τελευταίες συλλογές (ως προς την καταχώρηση) τα ποιήματα είναι ολιγόστιχα, το πολύ 5 στίχων στη συλλογή *«Πλην εύχαρις»* με μια τάση να πάρουν και συγκεκριμένη μορφή π.χ. 3+1, 2+2 κλπ. Συνήθως είναι ερμητικά κλειστή στην πρώτη ανάγνωση με πυκνό και αμφίσημο λόγο και δεν αποκωδικοποιούνται, αν δεν τα συνδέσει ο αναγνώστης με τα δύσκολα χρόνια της δικτατορίας στη διάρκεια της οποίας γράφτηκαν.

Εσύ με τους Ερμοκοπίδες κι η Αθήνα
ρίχνει τα μαρμαρένια ρούχα της στη γη
αλώνι της χαροντικής μονομαχίας.

Φιλέρημος, ακάνθινος, ερωτικός, γενναίος
(Πλην εύχαρις, σ 31)

Παρατηρείται ελάχιστη χρήση του ρήματος με καταιγισμό ουσιαστικών και επιθέτων, τα οποία λειτουργούν κυριολεκτικά και μεταφορικά.

Ο θούριος τρόπος
της νεότητάς σου

γύρισε τον καιρό
αλκυόνη

(Τα ορυκτά, σ.38)

Από τα πρώτα της ποιήματα είναι φανερή η κλίση της στην ιστορία και τη μυθολογία. Ο Αριστογείτονας, η Μήδεια, η Μέδουσα, ο Περσέας, ο Θεοδώριχος, ο Ίκαρος, η Πρόκνη και η Φιλομήλα, ο Δαναός, ο Κάδμος, ο Ηρόδοτος παρελαύνουν μέσα από τους στίχους της για να γίνουν μέτρο σύγκρισης του παρελθόντος με το παρόν και αντίστροφα. Οι πολιτικοί της προσανατολισμοί αναδύονται από θρηνητικούς στίχους για τα δεινά του εμφυλίου ή τους καταναγκασμούς και τους διωγμούς της δικτατορίας.

Θάνατος δέντρου σπιτικού.
Σπίτι καμένο στον εμφύλιο.
Ολολυγμός της μυροφόρου στην ταβέρνα.

Το αίμα κόκκινο.

(Πλην εύχαρις, 6.35)

«Έδεσα το νοτιά της εξορίας με χλωρά κοτσάνια από το δέντρο που ανθίζει κάθε χρόνο πλάι στο νερό, άντρας που δεν επήγε με τη σκέψη των τυράννων.»

(Τα ορυκτά, σ. 66)

Αν με την πεζογραφία της προσπαθεί να αποκαταστήσει την αδικία της ιστορίας και με την τέχνη της αποκαθιστά πρόσωπα, που πριν τα μυθιστορήματά της ελάχιστα τα γνώριζαν, με την ποίησή της απομυθοποιεί και προτείνει άλλες οπτικές γωνίες.

Είπε
δεν φτάνει ν΄ αγνοήσεις τον πατέρα
πρέπει να παρακούσεις και τη μοίρα
που σου ορίζει θάνατο στο Αιγαίο.

Λένε
τσακίστηκε σε μια χαράδρα.

(Ίκαρος, Πλην εύχαρις, σ. 49)

Ο έρωτας και η γυναίκα έχουν έντονη παρουσία με πολύ δυνατούς στίχους, πυκνογραμμένους και εύκολα απομνημονεύσιμους. Από όλα τα ποιήματα αναδύονται εικόνες, τοπία ελληνικά με βουνά και θάλασσα, όχι νεκρές φύσεις αλλά ζωντανές, πάλλουσες, με δρώντα πρόσωπα ή με τα ίχνη και τις αναμνήσεις τους.

Τα ποιήματα των δύο αυτών συλλογών τελικά δε σου αποκαλύπτονται εύκολα. Πρέπει να τα προσπελάσεις, να υποθέσεις τα αίτια και τις αφορμές που κινητοποίησαν την ποιήτρια, να σπάσεις κώδικες για να φτάσεις στο σκοτεινό πολλές φορές πυρήνα τους. Απαιτούν ενεργητικούς αναγνώστες.

Η τελευταία της συλλογή «Οι τρυφερές», πρώτη καταχωρημένη στον τόμο, επιλογή όχι μόνο χωροθετική αλλά ίσως και αξιολογική, αποτελείται από 15 πολύστιχα ποιήματα με υπόθεση. Ο αρχικός τους τίτλος ήταν *«Οι τρυφερές γυναίκες των τριάντα με τριάντα πέντε»*, όπως δηλώνει η συγγραφέας στην εισαγωγή. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα πρώτα ποιήματα της συλλογής, γραμμένα το 1980 περίπου, παραπέμπουν στην ηλικία της ποιήτριας, τριάντα και κάτι τότε. Ο δεύτερος τίτλος ήταν «*Οι τρυφερές γυναίκες»* αλλά καθώς ο χρόνος περνούσε επιλέχτηκε ο λιτός τίτλος *«Οι τρυφερές»*, που παραπέμπει και πάλι σε γυναίκες αλλά σε γυναίκες άχρονες, σε πρόσωπα μυθικά, πραγματικά ή φανταστικά.

Αυτά τα 15 ποιήματα είναι πιο ομιλητικά, περισσότερο προσπελάσιμα, ιδιαιτέρως γοητευτικά και, κατά τη γνώμη μου, έχουν προετοιμάσει τα μυθιστορήματα που

ακολούθησαν με κεντρικές ηρωίδες τις γυναίκες, δηλαδή τα «Ελένη ή ο Κανένας», «Αιώνας των Λαβυρίνθων», «Βαθιά, αμίλητα νερά».

Οι τρυφερές γυναίκες στέκονται με την ίδια τρυφερότητα απέναντι στη ζωή και το θάνατο. Είναι οι τροφοί των βρεφών και των νεκρών. Είναι φτιαγμένες για τον έρωτα και επιθυμούν την αιώνια νεότητα. Παρηγοριούνται με τα όνειρα αλλά συμβιβάζονται με την καθημερινότητα. Λατρεύουν τον έρωτα και τον υπηρετούν. Μαζεύουν τα κομμάτια τους, τα λείψανα ερώτων και επιθυμιών και τζογάρουν την αλήθεια στο μάδημα μιας μαργαρίτας. Οι τρυφερές είναι οι πάλλουσες μήτρες, οι ζωοδότρες, το αλάτι και η παρηγοριά της ζωής. Τις αγαπάει πολύ τις γυναίκες η Ρέα Γαλανάκη και μαζί μ΄ αυτές όλο τον κόσμο.

Και τα 15 ποιήματα είναι προτάσεις για σκηνοθεσία. Οι ποιητικές εικόνες μαγευτικές, η δράση κινηματογραφική, η υπόθεση αποκαλυπτική. Υπάρχουν κι εδώ πολλά από τα στοιχεία των δύο προηγούμενων συλλογών αλλά κυριαρχεί ο αφηγηματικός τόνος παρόλο που οι στίχοι είναι ιδιαίτερα πυκνοί και αφαιρετικοί.

Στρώνει λοιπόν σεντόνια με τοπία διακοπών
και κυριεύει θερινά ξενοδοχεία.
(Η παρομοίωση, «Οι τρυφερές», σ. 19)

Καθένα από τα 15 ποιήματα προσφέρεται για εκτενή αισθητική, γραμματολογική και ποιητική ανάλυση. Το ένα ανατρέπει το μύθο της Αγαύης και του Πενθέα, υπονοώντας ότι η πράξη της Αγαύης ήταν συνειδητή και ο γιος της Πενθέας συμβόλιζε το χρόνο, που η Αγαύη κατασπάραξε επιθυμώντας την αιώνια νεότητα *(Αγαύη,«Οι τρυφερές», σ.13)*.

Το άλλο μας παραπέμπει στο ποίημα *«Πρόγευμα»* του Ζακ Πρεβέρ και στην καθημερινή ρουτίνα που καταστρέφει τα αισθήματα και τα συναισθήματα, από τα οποία δεν απομένουν παρά τα γράμματα τα ερωτικά, ως σήραγγες επικοινωνίας με ένα ευτυχισμένο παρελθόν *(Τα γράμματα, «Οι τρυφερές», σ. 17)*.

Το τρίτο σχολιάζει την προϊούσα σιωπή στις ανθρώπινες σχέσεις, στη διάψευση δηλώσεων, όρκων και υποσχέσεων, όταν πολλές φορές οι λέξεις δεν απευθύνονται στον άλλο, αλλά σε μας τους ίδιους και στην ανάγκη μας να ερωτευτούμε τον έρωτα, να αγαπήσουμε την αγάπη *(Η συνάντηση, «Οι τρυφερές, σ. 15)*.

Κάθε ποίημα και ένας οπωροφόρος κήπος. Με δυσκολία διαλέγω δύο τελευταία ποιήματα για να σχολιάσω:

1. *Το φιλί*, σ. 2. Το ποίημα προσωπικά με παραπέμπει στο μυθιστόρημα του Μαρκές *«Ο έρωτας στα χρόνια της χολέρας»*, όταν οι κεντρικοί ήρωες σε προχωρημένη ηλικία τολμούν να σμίξουν ερωτικά τα μεστωμένα τους σώματα. Το ποίημα αρχίζει με μια καταπληκτική σκηνική εικονογραφία. Ένα *«μαύρο φόρεμα φοδραρισμένο με σκηνές παλαιών ερώτων»*, το οποίο όταν η γυναίκα στο ερωτικό της ραντεβού το βγάζει και το διπλώνει ανάποδα, μοιάζει με πολύχρωμη ανθοδέσμη. Αντίθετα, το γυμνό σώμα χτυπημένο από το ρολόι του χρόνου, ζητά έλεος για τις ρυτίδες. Τρεις και μισή το μεσημέρι. Περασμένη η μέρα, προχωρημένη η ζωή αλλά ο έρωτας εδώ για πάντα.

Μετρά τα χρόνια η αγάπη στο γυμνό ρολόι
του σώματός τους
και χτυπά την ώρα για το τρομερό φιλί.

Τρεις και μισή το μεσημέρι
Έλεος
για τις ρυτίδες, τη μετέπειτα ζωή, τα δάκρυα
και το μισό αυτής της επαφής

2. Η βέρα, σ. 12. Το ποίημα «*Η βέρα»* (διάβαζε δέσμευση) το θεωρώ προάγγελο του μυθιστορήματος *«Ελένη ή ο Κανένας»*. Ο πρώτος στίχος: *«Άλλες μικραίνουν τόσο που χωρούν στη βέρα τους»*. Νομίζω ότι δε θα μπορούσε να διατυπωθεί με συνοπτικότερο τρόπο η υποταγή της γυναίκας στο γάμο, η αλλοτρίωσή της, η προσαρμογή της στον *«καλό νυμφίο»*. Υπάρχει μια εκπληκτική σκηνή στο ποίημα, όπου η μαμά κατεβαίνει από τη φωτογραφία να φροντίσει το ματωμένο γόνατο της κόρης *«κι επιστρέφει στην ίδια πόζα πλάι στον άντρα της»*. Αδιαμαρτύρητη υποταγή γιατί και αυτή προηγουμένως είχε μικρύνει τόσο που χώρεσε στη βέρα της. Η μοίρα των γυναικών; Όχι. Η αυτογνωσία θα οδηγήσει κάποτε στην απελευθέρωση.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ποιητικό έργο της Ρέας Γαλανάκη είναι προϋπόθεση και ερμηνευτικό εργαλείο όλου του υπόλοιπου αφηγηματικού της έργου. Δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι γνωρίζει τη συγγραφέα Ρέα Γαλανάκη, αν δεν την έχει προσεγγίσει και μέσα από την ποίησή της.

Μαρία Τσαγκαράκη
Φιλόλογος